

Miten lähestyä ikääntyvää – ikäeettinen päihdetyö

Päihdepäivät 5-16.9.2010

Marja-Liisa Laapio

marja-liisa.laapio@sininauhaliitto.fi

Liika on aina liikaa – ikääntyminen ja alkoholi LOL (2005-2008/2011)

<http://www.tippavaara.info/etusivu/>

Ikäeettisen päihdetyön tietoperusta

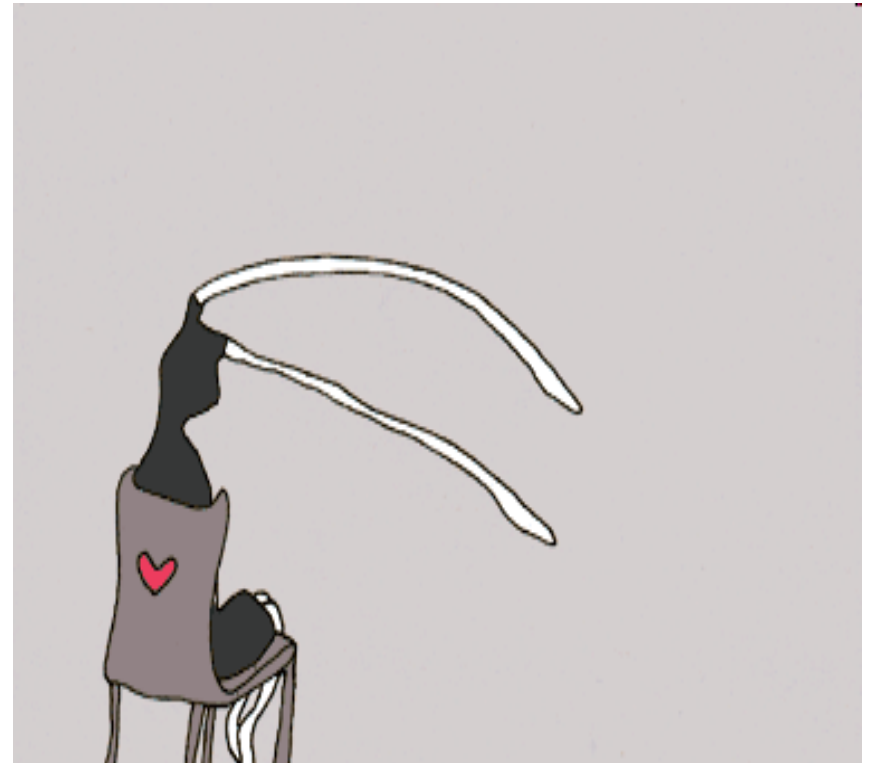
A) Dokumentaarinen ammattiviisaus

B) Asiakastyössä kypsynyt viisaus

- **Diakonissalaitoksen Pilketyö**
- **Ikäinstituutin Palvelutalo -hanke**
- **Sininauhasäätiön Kotiin vietävien palveluiden hanke**
- **Tyynelän Seniori –hanke Pieksämäellä ja Savonlinnassa**

Ikäeettisyys: Miten ratkaista arvokkaan vanhuuden ja päihdeongelman välinen dilemma?

Tarkoitus on nostaa ikääntyneiden päihteenkäyttöön liittyvät moraaliset kysymykset tietoisesti pohdittaviksi

Egyptiläisen filosofin ja runoilijan Phathotepin kuvaus vanhuudesta

“Miten surkea onkaan vanhuksen loppu!

Hän heikkenee päivä päivältä; hänen näkönsä huononee, korvansa kuuroutuvat, voimansa vähenevät.

Hänen sydämensä ei tunne enää lepoa, hänen suunsa vaikenee, puhe ei enää kulje.

Hänen älynsä kyvyt heikkenevät ja hänen on mahdotonta muistaa tänään millainen oli eilinen päivä.

Hänen kaikkia luitaan kolottaa.

Ne toimet, joille hän muinoin omistautui innokkaana, hän suorittaa enää vain vaivoin eikä mikään maistu hänelle enää.

Nenän tukkeutuessa hän ei tunne enää tuoksujakaan.

Vanhuus on pahin onnettomuus, joka voi ihmistä kohdata.”

Ja kun ikääntynyt ja alkoholi sekoittuvat toisiinsa...

- Vapaasta ja vastuullisesta ihmisestä tulee **päihdeongelmainen**, objekti, joka saa päihdeongelmaisen kohtelun ja käyttäytyy myös sen mukaan
- Negatiivisuusloukussa hänestä tulee materiaalia, ongelmajätettä, jonka hävittämiseksi pitäisi tehdä jotakin → hänen ihmisarvonsa katoaa
- Ikäeettisen päihdetyön haaste: Miten avuttomasta ja arvottomasta objektista tulee aktiivinen toimija?

Ikääntyneiden päihdeilmiö istuu huonosti markkinavetoiseen palvelupolitiikkaan

Lähestyäkö ikääntyvää päihteidenkäyttäjää...

- Yksilöllisenä vai yhteiskunnallisena kysymyksenä?
- Ympäristölleen sekä itselleen haittaa tuottavana ongelmana vai ikäeettisenä, kohtaamisen ja puheeksi ottamisen haasteena?

Ikäeettinen päihdetyö perustuu vastuuseen lähimmäisestä

Asiakastyössä on jouduttu pohtimaan

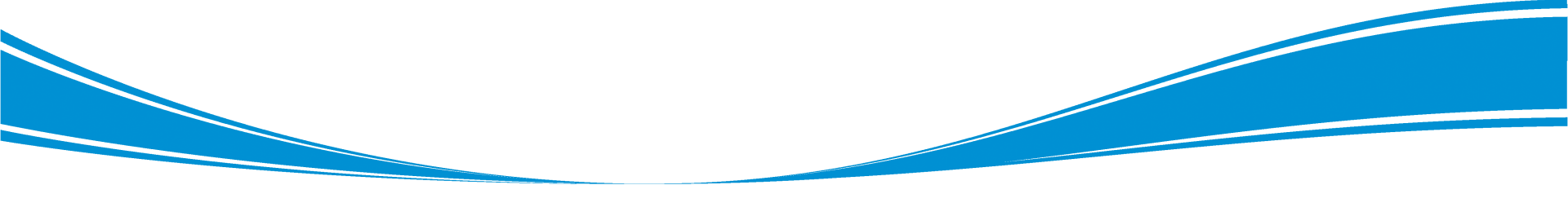
- Minkälaisesta kohderyhmästä ikääntyneiden päihteidenkäyttäjien kohdalla on kysymys?
- A) Niistä, joita ei ole löydetty ja jotka ovat jääneet palvelujärjestelmän ulkopuolelle?
- B) niistä, jotka eivät hakeudu palvelujärjestelmään, vaikka toivottaisiin ja houkuteltaisiin?

Kohtaamisissa on jouduttu pohtimaan

- Mitä ikääntynyt päihdeongelmainen ensisijaisesti tarvitsee?
 - Millä perusteella hänen elämäntapaansa kohdistuvat päätökset tehdään?
 - Kenellä on moraalisubjektius?
 - Miten tarpeiden tyydyttäminen, ratkaisujen oikeudenmukaisuus, inhimillinen hyvinvointi, ja hänen itsemääräämisoikeutensa ovat yhdistettävissä?
-

Miten hän kohtaa sinut?

- *Arvostus*: Ei arvosta apua, ei kuuntele
 - *Luottamus*: Rikkoo toistuvasti lupauksensa
 - *Tunteet*: Ei käsitä, miksi olen pahoillaan hänen käyttäytymisestään
 - *Manipulointi*: Yrittää joka tilanteessa säilyttää kontrollin ja kääntää olosuhteet ja sanat edukseen
 - *Kontrollin hallinta*: Turhautuu, menettää malttinsa: kiroilee, nimittelee, syyttelee
 - *Kriittisyys*: Valittaa melkein kaikesta ja ilmoittaa säännöllisesti, mikä ihmisissä tai olosuhteissa on vikana
 - *Syytökset*: Syy on aina hänen ulkopuolellaan, ei koskaan hänessä
-

- *Habitus* : Ei huolehdi hygieniastaan, vaatteistaan, kodistaan, hampaistaan, haisee...
 - *Terveys*: Ei välitä terveysneuvonnasta, laiminlyö lääkkeiden käyttöä tai käyttää alkoholia lääkkeiden kanssa
 - *Laillisuus*: Rikkoo toistuvasti lakia, joutuu pidätetyksi häiritsevistä tai väkivaltaisesta käyttäytymisestään
 - *Talous*: Käyttää hallitsemattomasti rahaa, velkaantuu, laskut jäävät maksamatta
 - *Vastuullisuus*: Käyttäytyy vastuuttomasti valehtelemalla sekä läheisilleen että itselleen
 - *Sosiaalisuus*: Sabotoi ihmissuhteita, rikkoo välejä levittämällä nerättömiä huhuja, laiminlyömällä omaisiaan, hakeutumalla
-

Lähestymisen konstruktio - Miten se rakentuu?

A) suhteesta viinaan ja vanhuuteen, objektina

- ikääntynyt kohdataan päihteidenkäytön, sairauksien, toimintakyvyn alenemisen, raihnaisuuden, yksinäisyyden, statuksen laskun tai monen muun menetyksen kautta
- suhde rakentaa negatiivista identiteettiä, jota ikääntynyt saattaa myös itse ylläpitää olettamalla, että hän ansaitseekin huonon kohtelun, esim. hänellä saattaa olla syyllisyys siitä, että on jäänyt henkiin puolison kuoltua

Lähestymisen konstruktio - Miten se rakentuu?

B) suhteesta ikääntyneeseen ihmiseen, aktiivisena toimijana

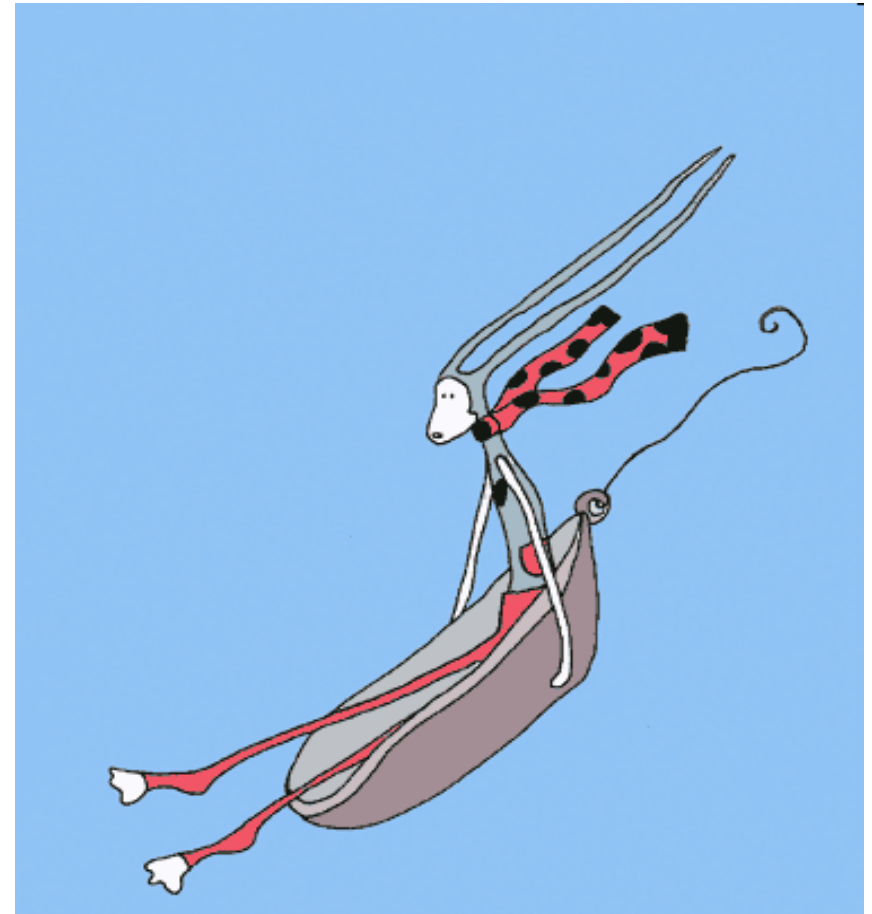
- Ikääntynyt kohdataan aktiivisena toimijana, jolloin hänen elämäkokemuksensa, elämänviisautensa ja kypsyytensä selviytyä koettelemuksistaan nähdään hänen voimavaranaan
- ✂ → suhde rakentaa positiivista identiteettiä, jossa tiedetään, että ikääntyneelle elämä epävarmuuden kanssa on tuttua; hän on oppinut elämänkulun varrella kohtaamaan monenlaisia ongelmia, tervehtimään niitä ja jättämään ne jälkeensä

Omat kohtaamisen voimavarani

- Tiedostan, että päihdeongelmaisia yhdistää se, että he näkevät itsensä ja maailmansa eri tavoin kuin minä
 - Keskityn itseni kohtaamiseen, voimavarojeni ja tiedon kartuttamiseen ikääntyneiden päihdeilmiöstä
 - Ymmärrän, etten ole vastuussa toisen ihmisen elämänkulusta ja sen ratkaisuista
 - Tiedostan pystyväni kohtaamaan toista ihmistä vain sen verran kuin kykenen kohtaamaan itseäni
-

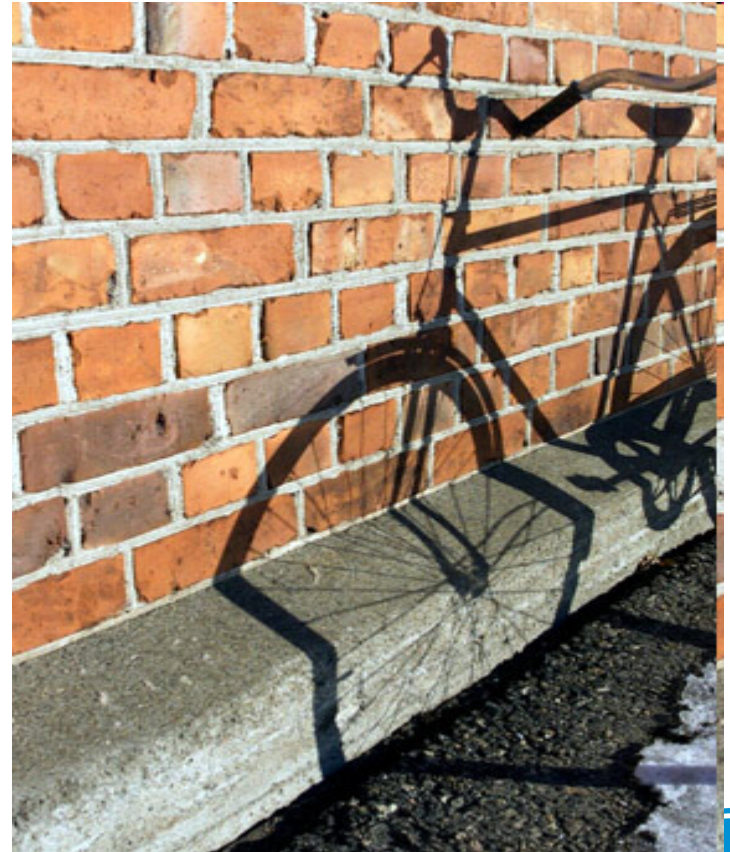
Ymmärrän, että ikääntyneen päihdeongelmaisen

- kokemus elämän tarkoituksellisuudesta on saattanut menettää merkityksensä
- ymmärrys siitä, miten yhteiskunta, maailma tai lähiyhteisö toimivat, on heikentynyt
- voimavarat hallita elämää ovat niukat
- eletyn elämän arviointi on ristiriitaista

Päihteidenkäytön historiallinen ja yhteiskunnallinen konteksti

- 40-50-luvun kasvuympäristön ja raittiusaatteen luoma alkoholimoralismi vs.
- 60-luvun radikalismi → uhkakuva suurista määristä ikäluokista

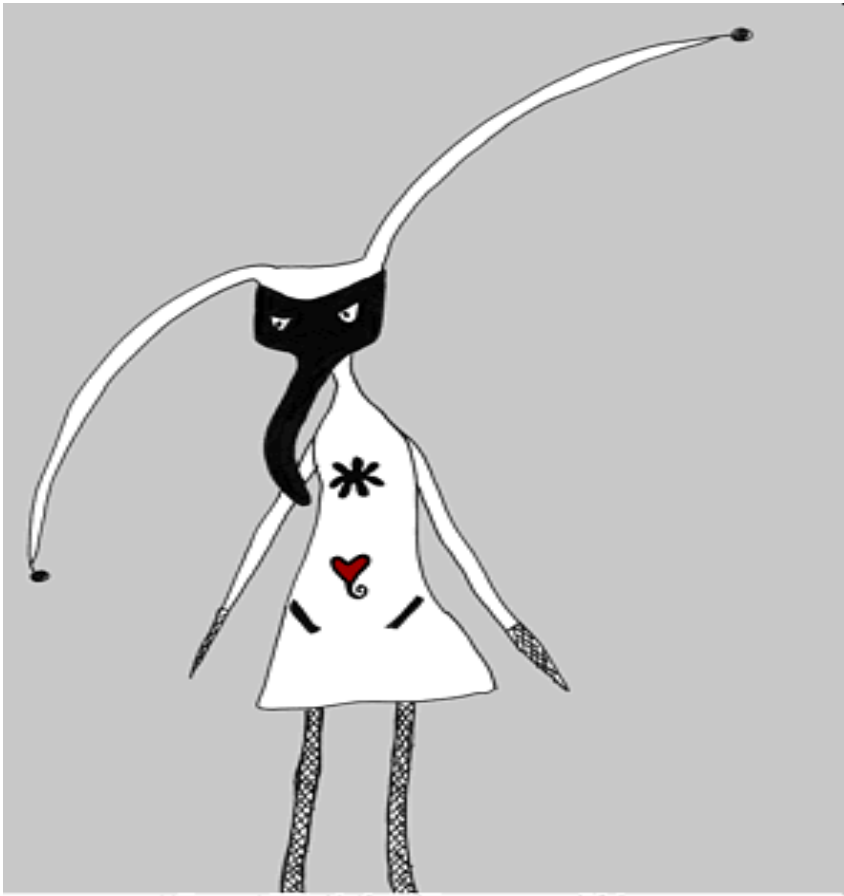
**Ajatella
-ihanko
totta!**

Niia — totta on, että yhtä hyvin olut piristää naisiakin kesken päivän touhun ja kiireen. Lasillinen hyvää olutta samalla sekä virkistää että rauhoittaa — ominaisuus, joka juomista on vain oluella.

Eikä olut lihota — mutta ravitsee. Olussa ei ole rasvaa eikä keittosuolaa, mutta kylläkin runsaasti vitamiineja ja elimistölle tärkeitä hivenaineita.

HARTWALL

Kulttuuristen normien vastaisuus!

- On haaste tunnistaa ikääntyneen naisen päihdeongelma hyvin hoidetun habituksen takaa
- Nainen on oppinut itse määrittelemään juoppoidentiteettinsä sekä kontrolloimaan sitä

Naiskansalaisuuden velvoitteiden ja häpeän taakan paino

- Naiskansalaisuus rakentuu sen varana, mitä naiselta on vaadittu ja miten hän on aiemmin kyennyt toimimaan
 - Nainen on velvoitettu pitämään huolta perheestään, miehestään sekä miehensä juomisesta
 - Naisen velvollisuus on ollut pitää huolta siitä, että mies pysyy alkoholiongelmastaan huolimatta toimintakuntoisena, talous tasapainossa, lapset hoidettuna, kasvatettuna ja maailmaan saatettuna
- Avun pyytämisen vaikeus, esim. juopolle miehelleen apua hakeva nainen yrittää peittää oman juomisensa

Päihteidenkäytön vs. kodin kulttuurinen merkitys

- Ikääntyneelle naiselle koti on ollut korvaamaton, arkeen ja intiimiin perhe-elämään tarkoitettu tila, jossa elämän keskeiset asiat ovat toteutuneet.
- Naisen ja varsinkin äidin velvollisuus on ollut luoda koti; tehdä yksityisestä tilasta paikka, jota voidaan kodiksi kutsua
- Kotiin sekä perhesuhteisiin on ladattu paljon ja niiltä odotetaan yhä paljon
- Todellisuudessa luonnolliset kotiyhteisöjen merkitys on muuttunut; modernisaatiossa lapset ovat katkaisseet suhteet vanhempiinsa ja postmodernissa vanhemmat lapsiinsa
- Osallisuudesta on tullut osattomuutta, jotta paikataan alkoholilla

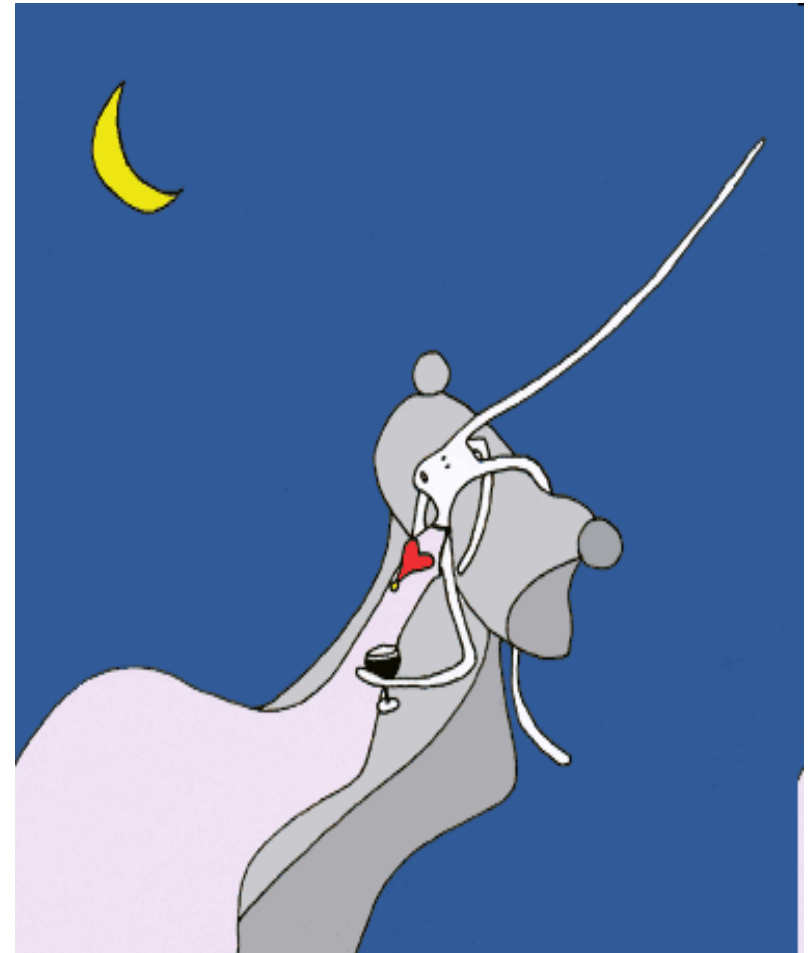
Moraalinen vaikeus lähestyä

- Ikääntynyt nainen on riippuvaisempi lähiyhteisöstään ja sen mielipiteistä kuin mies
- Paradoksaalista on se, että ympäristöllä on moraalinen vaikeus katsoa alkoholisoitumassa olevan ikääntyneen naisen kohdalla totuutta silmiin
- Sosiaalinen tekopyhyys estää realistisen kuvan muodostamista juovista naisista
 - kasvattaa alkoholiongelmaisen naisen taakkaa entisestään

Uhkana eksyä yksiöönsä

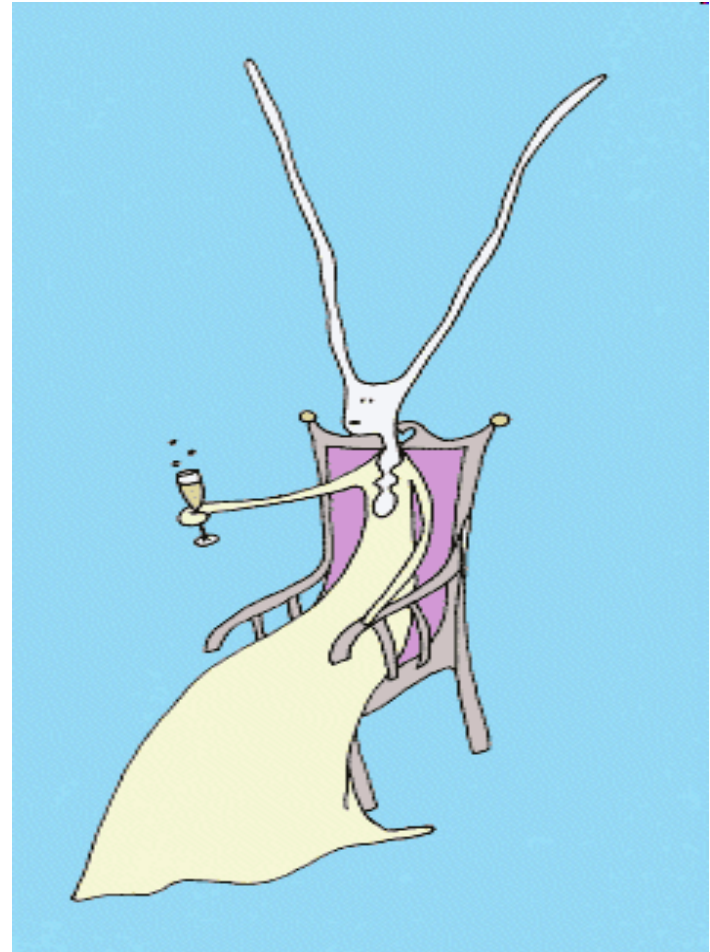
Pahinta on

- Olla ulkoa ohjautuva ja sisältä tyhjä
- Luulla olevansa ongelmansa kanssa yksin
- Elää häpeänsä vallassa
- Maksaa edelleen henkisiä sotakorvauksia
- Eristäytyä ja antaa läheisilleen kuva, että pärjää hyvin

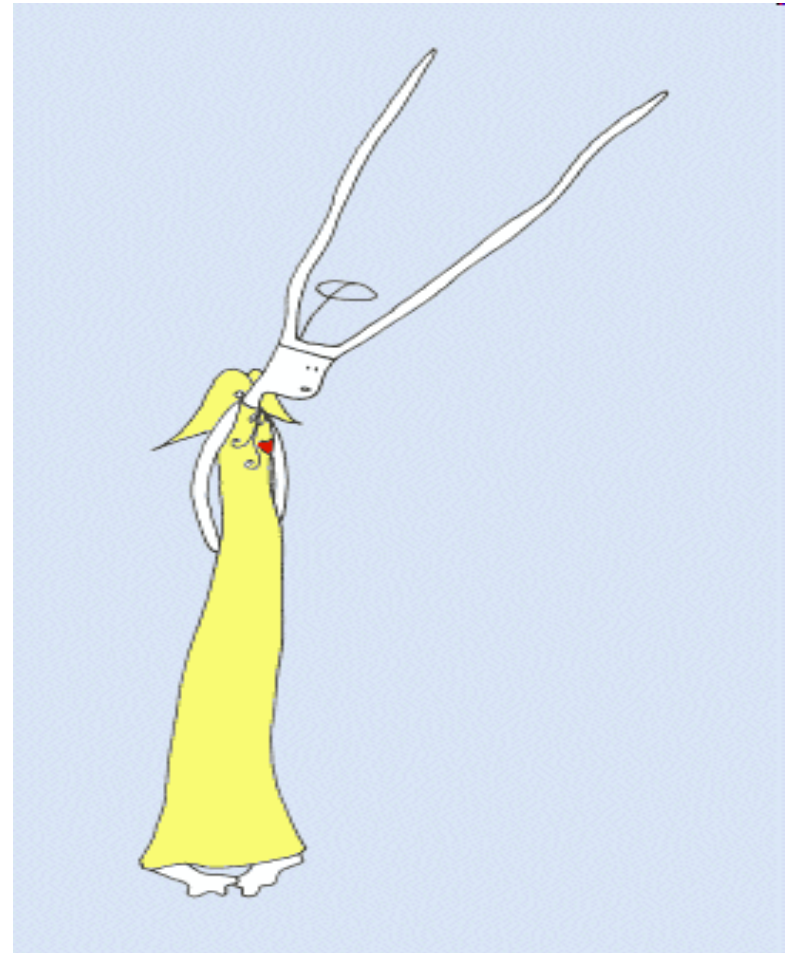
Päihteitä käyttävien ikääntyneiden naisten heterogeenisuus

- Päihteidenkäyttö on yhteydessä naisen koulutukseen, ammattiin, elämänvaiheeseen, perheeseen, erityisesti elämänsä miehiin/ miehettömyyteen, lapsiin tai lapsettomuuteen

Juomakulttuurinen murros

- Alkoholinkäytöllään nainen kyseenalaistaa aiempien sukupolvien elämäntavan ja ihanteet ja saa kokemuksen hallita elämäänsä
- Toisaalta päihteet luovat katteetonta optimismia tulevasta

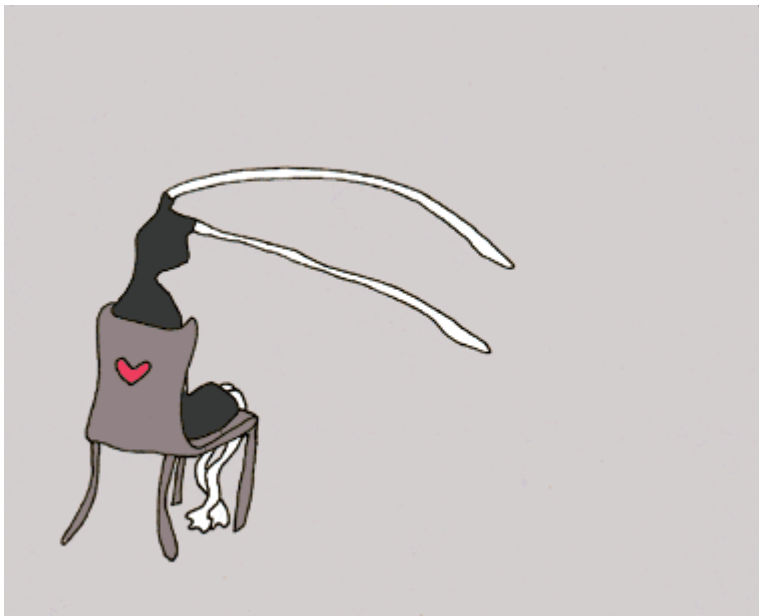

Ikäeettisen päihdetyön lähtökohta

Ikääntyneellä
päihdeongelmaisella on
oikeus hyvään elämään
niin kauan kuin sitä on
jäljellä ja
muiden kansalaisten
tavoin normien
mukaiset oikeudet
yhteiskunnan
palveluihin

Tulevaisuus alkaa tänään sen voi pilata monella tavalla

- Tehtävänä on elämäntyylien takaisin palauttaminen
- Ammatillisuus ei ole ihmisen takana tai edessä, vaan ihmisessä – rinnalla
- *Itse asiassa en ole edes kiinnostunut, miten paljon hän juo, vaan paneudun päällimmäiseen huoleen, jonka hän heittää*
- Unelma paremmasta elämästä on jo parempaa elämää

Moninaisuutta kunnioittavassa kumppanuudessa

Tarvitaan:

- henkistä esteettömyyttä hyväksyä ikääntynyt päihteidenkäyttäjä ihmisenä, sellaisena kuin hän on
- tilanneherkkyyttä nähdä, millainen elämäkokemus ja kyky hänellä on selviytyä koettelemuksistaan

Ikäeettisen päihdetyön käytäntöjä yhdistävä hyvä

- Ihmistä tuetaan kokonaisvaltaisesti
- Häntä ei vaadita muuttumaan, vaan autetaan häntä itse löytämään oman elämänsä mielekkyys ja tarkoituksellisuus
- A) fyysisesti
- B) psyykkisesti
- C) sosiaalisesti
- D) hengellisesti

Lähdekirjallisuutta:

Anna Alanko & Ilka Haarni (toim.) Ikääntyminen ja alkoholi (2007)

Artikkelit:

- Jyrkämä, Jyrki: Ikääntymisen ja alkoholin muuttuvat näkymät – pohdintoja ja kysymyksiä
- Laapio, Marja-Liisa. Kotihoidon ja alkoholia käyttävien ikääntyvien asiakkaiden kohtaamisia
- Suhonen, Heikki. Ikääntyneet päihdeongelmaiset – meikäläisiä vai muukalaisia?

Ahlström, Salme (2007) Alkoholi osana naisen elämänkaarta. Tiimi 3-4, 2007. A-klinikkasäätiö.

Etorre, Elizabeth (1990) Women & Alcohol. A private pleasure or public problem? Great Britain, Caledonian International.

Haarni, Ilka & Hautamäki, Lotta (2008) Ikääntyvät juomatavat. Elämäkokemus ja muuttuva suhde alkoholiin. Gaudeamus.

Lähdekirjallisuutta

- Holmila, Marja (1992) Kulkurin valssi on miesten tanssi. Naiset alkoholin suurkuluttajina. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Hooks, Bell (1990) Homeplace – a site of resistance. Teoksessa Yearning: race, gender, and cultural politics. Boston, MA: South End Press, 1990.
- Hyttinen, Irja. (1990) Kun nainen juo. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Klatte Bill & Thompson Kate (2007) Lähimmäinen ongelmana: Lopeta murehtiminen , näillä konsteilla pärjää. Fabella.
- Koskinen, Simo. Ikääntyneiden voimavarat. Luento päihdepäivillä 14.9.2007
- Laapio, Marja-Liisa (2009) Osattomuudesta osallisuuteen: Ikäeettisen päihdetyön kehittämisprosessi ”Liika on aina liikaa – ikääntymien ja alkoholi – hankkeessa. Sininauhaliitto.
- Litmala, Marjukka (2003) Perheet, parisuhteet, lapset: Kehityssuuntia ja käsityksiä perhe-elämän oikeusoloista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 201: Helsinki.
- Saarenheimo, Marja (2007) Psykykinen hyvinvointi ikääntymistutkimuksessa ja käytännön vanhustyössä. Gerontologia 2/2007 (s.168, 181 ja 192)
- Suhonen, Heikki (2005) Elämä on pysähtynyt keinu. Tutkimus ikääntyneistä A – klinikan asiakkaista ja heidän asiakkuuksistaan

Kiitos !

